

De „Bekeering” in de Litteratuur

door Wilma

MEN begrijpt, dat het ondoenlijk zou zijn in dit korte bestek verschillende bekeeringsgeschiedenissen bij diverse schrijvers en schrijfsters te bespreken. Ik mag ook de boeken van Van As, en het werk van Rijnsdorp, Jan Eekhout, van Mevrouw Sevensma—Themmen, Jilles Limburg en anderen als bekend veronderstellen, terwijl ik met het oog op mijn onderwerp ook noemen wil de boeken van Mevrouw van Hoogstraten-Schoch, waarin het bekeerings-element sterk naar voren treedt, al kan ik persoonlijk den vorm niet accepteren waarin deze schrijfster het doet.

Ik schakel hier ook uit een van onze litterair zeker meest begaafde schrijfsters, Hendrika Kuyper—van Oordt, om de eenvoudige reden dat zij geen bekeeringsgeschiedenissen schrijft, maar haar kracht vindt in milieuteekening. Ik meen, dat zij daarmee in onze Christelijke litteratuur uitzonderingsfiguur is en..... misschien ook moet blijven, al stel ik haar werk als zoodanig op hoogen prijs. Hiermede ben ik midden in mijn onderwerp, want we denken aan de bekeering in de litteratuur, maar dan toch in onze *Christelijke* litteratuur; want in de wereld spreekt men niet van „bekeering” in dien bepaalden zin, waarin Christus het bedoelt.

Men spreekt er van: een verandering ten goede of een streven om op hooger levensplan te komen, maar niet van „bekeering”.

Het is voor mijn bewustzijn bijna een vanzelfsheid, dat in de Christelijke letterkunde elke geschiedenis uitloopt op een bekeeringsgeschiedenis. Want we leven in een gevallen wereld, in een wereld zóó duister, zoo vol leed en ellende, dat het een genade beteekent, dat wij, elk afzonderlijk, maar een klein stuk van dat leed kennen en herkennen kunnen.

We vermogen er maar zóóveel van te herkennen, als wij zelf in ons hart en leven er van omdragen.

Dat lijkt ons al schrikbarend veel, soms, ondragelijk veel! Toch, het is maar een klein stuk. Alles weten en alles dragen kon alleen de zondeloze Mensch, de Zoon van God, die op den Goeden Vrijdag voor ons Zijn leven liet.

Maar wij, die in dit duistere land wonen, zijn geroepen tot het licht. Wij behooren niet in de duisternis, het lichtland is ons eigenlijke vaderland. Vandaar dat wij het licht zoeken, ieder op onze wijze.

Die niet met hartstocht „licht” zoekt, is nog niet bij het allereerste begin van *Christelijk* leven.

~~Een kunstenaar~~, die niet met hartstocht „licht” zoekt, licht, dat in Christus is, ~~kan den naam van Christen-kunstenaar niet dragen.~~ Dit spreekt van zelf!

~~Hij kan zich met allerlei andere namen noemen, maar den naam van Christen-kunstenaar mag hij zich niet toeëigenen.~~

~~Truivens: we durft zich-zelf dien naam geven!~~

~~We kunnen maar één ding doen: licht zoeken! Dat is hetzelfde als: het Koninkrijk Gods zoeken en de gerechtigheid, die het eischt. We mógen ook maar in ééne ding doen.~~

~~Christus zegt het niet bij wijze van verzoek, maar als gebod.~~

~~Het Koninkrijk Gods en de gerechtigheid, die het eischt, sluit al het andere in zich als toegift.~~

~~Dit woord geldt voor ieder; kunstenaar of geen kunstenaar, we zullen het weer met dit woord moeten wagen, zal het goed met ons worden.~~

OPGANG

De Christen-kunstenaar zal het in de allereerste plaats met dit woord moeten wagen, omdat hij het allermeeft gevaar loopt zich een koninkrijk te scheppen naast — en naast wordt in dit geval altijd boven — het Koninkrijk Gods. Zoodra dit laatste onze hartstocht wordt, en dat moet het worden, dan bestaat er zelfs geen probleem van de Christelijke kunst meer. Dan wordt alles zoo klaar en eenvoudig, dat we niet begrijpen, hoe we alles zoo gecompliceerd konden maken!

Dan spreekt het vanzelf, dat de Christen-kunstenaar bekeeringsgeschiedenissen schrijft, want alleen door bekeering, d.i. door radicale omkeering van den mensch lóópt de weg naar het lichtland. Een kunstenaar heeft de oogen open en ziet rondom zich maar weinig waarachtige lichtdragers. Hij ziet verdwaalden, struikelenden, gevallenen, menschen, die zich met haat of met wanhoop in 't hart van God hebben afgewend, zoekenden, die maar niet kunnen vinden, menschen, die tevreden zijn geraakt met het leven in de schemering; wezenlijk blij zijn ze nooit en ze houden de droefheid zoo goed ze maar kunnen op een afstand; het zijn glanslooze levens, de wereld is er vol van.

En als wij zien konden, wat achter het masker is, waarmee de menschheid nog tracht haar ellende te verbergen, dan zouden we bezwijken van wee.

Maar o, het masker wordt zoo doorzichtig! Is het dan wonder, dat iemand, die zich naar Christus noemt en de gave van het kunstenaarschap heeft ontvangen, toch nooit anders kan doen, dan zich naar den kant van het licht keeren?

Kunstenaars zijn ten slotte als kinderen, open naar het leven, ontvankelijk voor alles, hun zielen zijn gevoelige platen, die alles vasthouden, wat het leven daarop werpt; maar ze zijn tegelijk menschen, die de duisterheden kennen en haten, omdat ze maar van één liefde weten: Christus! Ze kunnen, als het goed zal zijn, dus ook maar één hartstocht hebben: de menschen, die ze zien worstelen, die in hen worstelen om leven, tot het licht te brengen.

In mij was het van den aanvang af een nood, die mij was opgelegd, niet omdat ik zelf al zoo vol in 't licht stond, maar omdat ik zoo goed wist wat duisternis was en er een heldere lichtstraal van Gods liefde over mijn leven was gevallen. Daarom is er veel bij mij in de pen gebleven, waarover ik niet kon en mocht schrijven — niet alleen, omdat het leven zonder verschrikkelijke boeken, al verschrikkingen genoeg heeft, zoodat men werkelijk onze jonge menschen niet nog zwaarder behoeft te belasten, — maar ook omdat het opstandingslicht niet helder genoeg over deze stukken van het leven heenstraalde. Het is mijn besliste overtuiging, dat het voor een kunstenaar, die den naam van Christen wil dragen, ongeoorloofd is, den menschen eenvoudig den spiegel voor te houden en te zeggen: Zoo is het leven! en dit natuurlijk zóó te doen, dat de spiegel geen enkele onzuiverheid vertoont! Kunst mag dit misschien heeten, maar „schoonheid” is het niet! Want waarachtige schoonheid is van God! En God is brandende liefde. Er is geen waarachtige schoonheid zonder brandende liefde.

De enkele spiegel is hard en koud, is werktuig, waarvan de Booze zich bedient om de menschen tot wanhoop te brengen. Het is waarheid zonder liefde, dus geen waarheid; want Gods waarheid is één stuk brandende, zoekende liefde. Gods waarheid is Christus, die naakt aan 't kruishout sterft om onzentwil. Maar, zal iemand misschien zeggen, mogen we dan niet genieten van de teekening van een schoon gezicht, het gezicht van een stoeren werkman b.v., die nog vreugde in zijn arbeid vindt, of het gezicht van een moeder, die met vreugde haar kindje onder 't hart draagt?... van een blij kind, van een bloem, een dier in zijn kracht? Natuurlijk! Er is nog veel schoonheid in Gods wereld, als we maar één ding niet vergeten, dat het volkomen ongerepte niet meer bestaat. Achter elk schoon kind rijst de schaduw van het kruis en ik bedoel hier niet het kruis als verzoenend teeken, ik bedoel het kruis, zooals het door den Booze bedoeld was, n.l. als dood en verderf.

Het bedreigt al wat leeft, dat weten we, maar het is, God zij dank lichtend geworden van een groote, nieuwe gehoorzaamheid, waaruit het gansche leven ~~meer~~ opgebouwd kan worden tot hooger schoonheid, dan het oude ooit kon ~~verhoopen~~. want het is gebouwd op de liefde van Christus.

~~Kan~~ iemand zich sterker en schooner en zuiverder levensbodem denken?

Wat uit dien bodem oprijst, moet schoon worden, dat kan niet anders.

Maar dan mag er ook wezenlijk en waarachtig geen andere bodem zijn. We moeten dat heel eerlijk onder de oogen zien.

Het spreekt dus vanzelf, dat de Christen-kunstenaar naar dien bodem moet zoeken.

Laat we niet zeggen: Die bodem is er al, want de mensch is naar Gods beeld geschapen, dat kan door niets of niemand meer ongedaan gemaakt worden.

Want juist het feit, dat de mensch naar Gods beeld was geschapen, heeft den val mogelijk gemaakt, maar heeft ook mogelijk gemaakt, dat wij weer tot onze Oorsprong konden terugkeeren en nu vrijwillig, omdat de liefde van God in Christus als een genade over ons en over de gansche wereld aanlichtte.

Nu wordt het voor den Christen-kunstenaar de passie, alles zich weer te zien keeren tot dit licht, ook omdat hij meer dan de anderen den chaos ziet.

Hij mag en moet dus de menschen den spiegel voorhouden, hij mag en moet hen de oogen openen voor den chaos, het is zijn taak, maar... als weg naar het licht.

Verwonderlijk is het, dat zelfs in dezen tijd zooveel menschen nog niets zien van den chaos, waarin onze wereld dreigt terug te zinken. Ik denk nu nog niet eens aan de geruchten van alles-verwoestende oorlogen, aan de verwildering op zedelijk gebied, aan de beweging van de god-loozen, de vreeselijke sociale misstanden en de werkloosheid met haar ontzettende gevolgen voor zooveel jonge menschen, — ik denk aan het leven van velen onder ons, die nooit aan waarachtig „leven” toekomen.

Bij de meesten van ons ligt het leven uit elkander; we gaan door onze dagen zoo goed en zoo kwaad als het kan, maar we weten eigenlijk geen weg meer, we grijpen hier en ginds naar wat het leven vult, en... we zijn niet van harte blij. Waar zijn de blijde, rustige gezichten in dezen tijd?

Op het sportveld, in zomerkampen kan men nog wel eens wat jonge vroolijkheid ontmoeten, maar zie deze zelfde jonge menschen eens thuis of bij hun dagelijkschen arbeid!

Ach, we weten het wel, het leven ligt uit elkaar, het gemeenschapsleven en dat van den enkeling. En we zijn juist geschapen tot levenséénheid! Dat is het groote lijden van dezen tijd. De zeer gevoeligen, die het scherpst dit uit-elkander-wijken ervaren, worden zenuwziek, wat wonder!

Want er is niets in de wereld, dat een mensch zoo rustig en zoo blij maakt, als het gevoel van samenbinding van al de vermogens van zijn ziel, die zich richten op één punt.

Er is niets dat een mensch zoo sterk maakt als dit gevoel van tot levens-éénheid te zijn gekomen, waarbij hij niets van zijn volle menselijkheid inboet, integendeel!

Een mensch is nu eenmaal geen „bundeltje eigenschappen”. Waar de waarachtige levenseenheid ontbreekt, waar het centrum van leven ontbreekt, daar verliest alles, wat wij verder bezitten zijn eigenlijk karakter, zijn kracht dus en zijn beteekenis voor het ons omringende leven, voor ons-zelf en... voor God. De verbrokkeling maakt ons leven kapot, geeft schijn van schoonheid in plaats van waarachtige schoonheid.

Professor van der Leeuw vertelt in zijn boek „Wegen en Grenzen”, hoe bij den primitieven mensch, ook in onzen tijd, altijd nog iets van deze oorspronkelijke eenheid, het leven uit een centrum, bestaat. Hoe verder de cultuur bij dezen mensch voortschrijdt, hoe meer specialiseering er komt.

Vandaar, dat bij de oude volken de kunst direct uit het volksleven opbloeide,

OPGANG

niet als bijzondere begenadiging, maar als behorende bij het leven zelf. Wanneer men die oude, eenvoudige kunstenaars zou zien arbeiden, zou men bijna kunnen zeggen: Ze weten niet wat ze doen, ze doen het vanzelf. Een geheel volk kon op die manier „kunstenaar” zijn.

Nu is het een gift aan enkelen geworden, maar nu lopen die enkelen ook meer dan eenig ander mensch gevaar hun ziel te verliezen, omdat ze zich maar al te licht, veilig en thuis gaan gevoelen in de verbrokkeling; het brok, het stuk leven, dat hun rijkdom is geworden, neemt, met de eischen, die het stelt zoo hun gansche wezen in bezit, dat ze niet meer merken, hoe ook zij in de verbrokkeling zijn blijven steken. Er is iets, dat hen ontgaat! Iets, dat van de allerhoogste waarde is en dus ook tot de allerhoogste schoonheid moet voeren. Bach, de grootmeester in de muziekwereld, wist van deze allerhoogste schoonheid, de oude dichters wisten er van, Camphuyzen en Revius en Jan Luyken. Ik denk aan zijn gedicht „van 't Lijden Christi”:

Wie hangt er zoo deerlijk, geteisterd, geschonden,
Roosvervig, vol striemen en wonden,
Tot smaadheid en schande aan 't kruishout verheven?
Wat heeft Hij, wat heeft Hij misdreven?

Dat is er het slachtlam, zoo heilig, geboren
Tot breking en lessching van toren;
Zijn misdaad is: Liefde ontvloeien en geven,
Dat kost Hem, dat kost Hem zijn leven.

Kost dat Hem Zijn leven, die schoonste van allen,
Hoe is Hij in 't lijden vervallen,
Of is het uit liefde en heilige minne,
Wat zal Hij daarmee dan winnen?

Wat anders als 't leven der eeuwige zielen,
Die droevig in zonden vervielen!
Opdat Hij die schulden verzoene en boete,
Zoo druipen Zijn handen en voeten.

Ach Jezus, beminde, hoogwaarde en schoone,
Wie zal U, wie zal U beloonen?
Uw weldaad, die gaat ons vermogen te boven;
Wij willen U prijzen en loven.

Ik denk aan Guido Gezelle, den onsterfelijken, die ook zoo diep de hunkering gevoelde naar deze volkomen levens-eenheid:

Ware 'k een bietje en de buiken ¹⁾ mijn
woning,
Zingen en werken mijn leven en
Gij,
Ware 'k een bietje en Gij, Jesu, de
koning
van heel de bloeiende scheppinge, en mij!

1) Zie middelnederlandsch „buucken” = bijenkorf.

Of elders:

OPGANG

Het bietje maakt den heuning en
de kobbe weeft heur webbe;
Zijn geuren bloeit het blommeken uit
en stralen doet de sterre;
de zonne boomt heur sterkend licht,
de mane heur' lieven glans, ach,
en ik, mijn Heere en God, en ik.....
mijn herte en mijn gezang, ach!

Ik denk ook aan de Mérode, in wien de spanning om tot deze eenheid te komen
steeds sterker wordt. Als God hem nog nieuwe krachten schenkt, zullen we
zonder eenigen twijfel nog veel schoons van hem mogen hooren.
In zijn „Morgenlied” zingt hij:

De duiven kirren, en het kraaien
Der hanen groet den dageraad.
De morgen komt ons bloed doorwaaïen,
Waardoor ons wezen opengaat.

Wat in den slaap was weggeleden,
Zoodat de ziel naakt stond voor God.
Het komt terug, en onze leden
Aanvaarden rustig 's Heeren lot.

Wij slaan gordijn en venster open
En drinken duizelig het begin
Van 't nieuwe leven, en vol hope
Zien wij de jonge wereld in.

Maar dan, hoe meer de wenschen stijgen,
Slaat ge onzen overmoed terneer.
Wij moeten 't al van U verkrijgen,
En geven U zoo weinig weer.

Laat dan Uw geest ons doen beperken,
En doe uw zuiverende daan
In onze ziel, en zie ons werken
Als werken Uwer handen aan.

Er hijgt in ons een groot verlangen,
Maar onze krachten zijn zoo klein.
En om Uw morgen aan te vangen,
Moet 't in ons avondvrede zijn.

Sterk het door Uw gewekt beminnen!
O Licht! verlicht des harten grond
Opdat Uw morgen ga beginnen
Met dezen nieuwen morgenstond.

Daar hebt ge het! Avondvrede moet het eerst in ons zijn, dat is: stilte, bezin-
ning, samenbinding, rust.
Het is werk van den Heiligen Geest.
Het is: „ik” leeren zeggen op de goede manier. Ik, om de hooge heerlijkheid,
dat ik niet anders meer wil zijn dan een gehoorzaam kind, dat stil is bij de

137

OPGANG

moeder; ik, omdat ik dit „ik“ volkomen in den dood heb gegeven, zoodat het zich niet meer kan verbrokkelen, en nu aan den Eenen toebehoort, die het met zich in het graf nam en met zich tot waarachtig leven bracht, en daarmee de ontstellend groote woorden waarmaakte, die Hij bij Zijn leven sprak, woorden, die niemand ooit op de lippen zou kunnen nemen, zonder aangezien te worden voor een mensch, die aan hoogmoedswaanzin lijdt: „Ik... ben de weg, de waarheid, het leven. Ik ben het brood, de deur der schapen, de ware wijnstok, de hoeksteen.”

Het is ontzaggelijk!

Wie heeft den moed zoo iets te zeggen, dan die ook het recht daartoe heeft! Hij zegt het... „Ik”!

Welnu, we moeten niet terug naar de oude primitieven, we moeten op een nieuwe wijze primitieven worden, we moeten kinderen worden.

De kunstenaar heeft hier een geweldige taak. Want in hem worstelt, zooals ik al zeide, al het leed der wereld, dat hij in zijn levensstraal betreft. Het diepste leed is de gebrokenheid.

Als hij zelf weer door deze gebrokenheid heen op den eenigen bodem kan komen te staan, die het leven draagt, Jezus Christus, dan zullen vanzelf alle lijnen van zijn leven door nacht en ontij heenbreken, naar God de bron van licht, van alle schoonheid in hemel en op aarde, hij zal met zich trekken, wat nog in die gebrokenheid worstelt. In hem bekeert zich de menschheid. Er is geen andere weg!

Beekbergen, Maart 1934.

(Radio-rede.)

. Revius, Dullaert en Luyken

Als een christelijk dichter van deze tijd aan Revius, Dullaert en Luyken herinnert, moeten we ons daarin verblijden, of moeten we zeggen: Nu, dan is 't met zijn dichterschap ook niets gedaan, want daarmee geeft hij blijk, dat hij buiten het tegenwoordige leven staat?

Wij moeten hier wel onderscheiden.

Als een dichter van onze tijd een *navolger* is, zonder meer, van Revius, Dullaert of Luyken, nu, dan *is* hij ook een navolger zonder meer en komt er niets van hem terecht.

Maar hij kan ook volkomen zichzelf zijn en toch blijk geven, een Revius, Dullaert en Luyken verwant te zijn. Dan spreekt hij uit hun geest. Dan helpt hij, juist dáárdoor, mee aan de opbouw van een christelijke kultuur op de grondslagen van onze tijd.

Zulk een dichter is een kind van zijn eigen tijd en hij imiteert Revius, Dullaert en Luyken niet, terwijl hij toch aan hen verwant is. K.

. De Dialoog in de Roman

Er zijn auteurs, die het met de dialoog in hun roman niet zoo nauw nemen. En dat is toch wel heel jammer. Als men ons eerst onder de indruk brengt van de hoogstaande personen, die in het boek optreden en men merkt dan later, dat die personen zulke rare, onbeduidende gesprekken met elkaar voeren, dan, ja dan geeft de auteur zelf aanleiding, dat men zijn boek niet serieus neemt. Let op de dialogen. Is het daarmee in een boek niet in orde, dan mankeert er gewoonlijk meer aan. Men kan dan wel dadelijk zeggen, dat de auteur met zijn personen geen raad weet en er maar wat van maakt. K.